

PAWLIKOWSCY - MEDYCCY MECENASI I TWÓRCY KULTURY...

(Lwowskie pierwodruki A. Mickiewicza, J. Słowackiego, CK. Norwida)

(dokończenie ze str. 1)

Przemysłem potyczce z Tatarami. Na zlecenie Pawlikowskich Kajetan Kielisiński i Jerzy Głogowski wykonali setki rysunków strojów ludowych od Krakowa po Kijów, dziś stanowiących bezcenne źródło ikonograficzne. Znane są też związki Pawlikowskich z malarskim rodem Kossaków.

Warto dodać, że dwór medycy otaczał wspaniały park, w majątku rozwijało się ogrodnictwo i sadownictwo, a słynne w całej Europie wielkie szklarnie były zarówno miejscem eksperymentów przyrodniczych, jak też stanowiły poważne źródło dochodów.

W tak krótkim zarysie niemożliwe jest przedstawienie wszystkich dokonań i prac Pawlikowskich. Pierwszy Pawlikowski na Medyce - Benedykt Józef (1770-1830) zapisał w testamencie sporą sumę powstającemu we Lwowie Ossolineum. Jego syn, Gwalbert Józef (1793-1852), był założycielem medycznych zbiorów bibliotecznych i muzealnych z zakresu kartografii, numizmatyki, tak zwanej "Biblioteki Gwalbertowskiej". Był też bliskim współpracownikiem Jerze-

go M. Ossolińskiego, fundatora słynnej biblioteki lwowskiej, której Gwalbert Pawlikowski został kuratorem. Dzieło to w zakresie gromadzenia zbiorów kontynuował jego syn Mieczysław (1834-1903). Z kolei Jan Gwalbert (1860-1939), syn Mieczysława, w 1921 roku przekazał owe zbiory Ossolineum jako wieczysty depozyt. Jan Gwalbert był wnikliwym badaczem literatury polskiej, pionierem jego zainteresowań są prace; Studia nad "Królem-Duchem", część pierwsza: *Mistyka Słowackiego* (1909) oraz *Społeczno-polityczne idee Słowackiego w dobie mistycyzmu* (1930). Wspólnie z synem Michałem przygotował komentowane wydanie *Króla Ducha* (t. 1-2, 1924). Umierał w Tatrach, był współtwórcą i prezesem Sekcji Ochrony Tatr przy Polskim Towarzystwie Tatrzańskim, a także redaktorem miesięcznika "Wierchy", początkowo wydawanego we Lwowie.

Jego prace kulturotwórcze kontynuowali synowie - Jan Gwalbert Henryk i wspomniany już starszy syn - Michał, mąż Leli z Wolskich, malarki.

Jan Gwalbert Henryk (1891-1962) był znawcą folkloru góralskiego; po II wojnie

zamieszkał w Zakopanem na Koziańcu w rodzinnej willi zwanej "Domem pod Jedlami". Pisał głównie gwara góralską, a jego najważniejszymi utworami są *Bajda o Niemrawcu* (1921) oraz nie ukończona saga rodu góralskiego, *Cisonie* (1963). Uczestniczył w rozwoju tatarnictwa, w latach 1950-1957 zgromadził dla Muzeum Tatrzańskiego materiały dotyczące Tatr i Podhala.

Jego brat, Michał (1887-1970) młodość swoją związał z Lwowem, gdzie studiował historię sztuki i literaturę porównawczą na Uniwersytecie Jana Kazimierza. Tamże przez pewien czas nabierał doświadczeń wydawniczych, a później kierował Spółką Wydawniczą H. Altenberga. Wspólnie z Marylą Wolską, matką Leli, wydawał w latach 1908-1913 kwartalnik, a później rocznik literacko-artystyczny "Lamus", znakomicie redagowany, bogato ilustrowany, o niezwykle starannej szacie edytorskiej. "Lamus" przyczynił się do popularyzacji współczesnej literatury polskiej, głównie modernistycznej i parnasistowskiej. Zastępcą redakcji było to, że po raz pierwszy w części archiwalnej publikowano pierwodruki odkrytych rękopisów, między innymi Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego, listów Cypriana Kamila Norwida, pamiętników Konstantego Gaszyńskiego oraz utworów Kornela Ujejskiego, Józefa Bohdana Zaleskiego. Z czasopiśmie współpracowali i po raz pierwszy ogłaszali w nim swe utwory Jan Kasprzowicz, Leopold Staff, Stanisław Wyspiański, Maryla Wolska, Lucjan Rydel. Na jego łamach ukazał się też przekład gwara góralską Iliady Homera pióra Michała. Michał był również autorem cyklu wierszy *Wiosenny gość*. Niezwykle cenną inicjatywą Pawlikowskich stało się wydawnictwo "Biblioteka Medycka" czynne w latach 1925-1939. Ukazało się w nim kilkanaście tomów autorów związanych głównie z Medyką i Małopolską Wschodnią. W ramach tej inicjatywy opublikowano między innymi: *Maryli Wolskiej Dżbanek malin* (1929), *Beaty Obertyńskiej Gitara i tamci* (1926) i *Pszczółki w słoneczniku* (1927), a także: *Jagnieszka albo pannę na niedźwiedziu* (1925), *Harfje Eola* (1930), *Wierzę w jednego Boga* (1934), *Okna* (t. 1-2, 1934-1936) Michała Pawlikowskiego. Ponadto Michał wspólnie z Marylą Wolską opracował zbiór *Arthur i Wanda. Dzieje miłości Arthura Grotgera i Wandy Monne. Listy - pamiętniki* (t. 1-2, 1928).

Dwór w Medyce od południowego-zachodu, pocz. lat 30. XX w. (fotografia z Albumu Rodziny Pawlikowskich).

Marta Trojanowska

Lela Pawlikowska - Dama ze Lwowa w Medyce i Londynie

(ciąg dalszy ze str. 1)

nauczycielem był znakomity rysownik, filozof i psycholog, Władysław Witwicki. Już jako niespełna dziesięcioletnie dziecko po raz pierwszy wystawiła 54 swoje prace na wystawie dla dzieci zorganizowanej przez lwowskie Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych. Niestety, domowe wykształcenie Leli Pawlikowskiej nie zostało uwienczone świadectwem dojrzałości i dalszą naukę mogła odbywać tylko jako eksternistka. W takim charakterze uczęszczała na seminaria profesorów historii sztuki Antoniego Bożoz-Antoniewicza i Władysława Podlacha na Uniwersytecie Jana Kazimierza, a - już po wyjściu za mąż i zamieszaniu w Medyce - jako "hospitantka" na zajęciach z rysunku i malarstwa w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych w pracowniach Wojciecha Weissa i Kazimierza Sichulskiego.

Była żoną Michała Pawlikowskiego, ostatniego właściciela Medyki, ich ślub odbył się na początku 1924 roku. Artystka zamieszkała wówczas na stałe w Medyce i chociaż często wyjeżdżała do rodziny do Lwowa i Zakopanego, to właśnie w Medyce powstała większość jej przedwojennych prac. Dwór medycy był miejscem, w którym toczyło się zwykłe rodzinne

życie. Przechowywano w nim też cenne archiwalia i skarby narodowej kultury, goszczono ludzi kultury i sztuki.

W roku 1925 Aniela i Michał założyli prywatne wydawnictwo "Biblioteka Medycka", Michał był redaktorem literackim, a jego żona dbała o kształt artystyczny książek i często je ilustrowała; w latach 1925-1939 roku wydano piętnaście tytułów. O artystycznych walorach medycznych książek w superlatywach pisali recenzenci polscy i obcy; m. in. kilkakrotnie, jedno z najpoczytniejszych europejskich czasopism o sztuce, londyńskie "The Studio".

Rozkwit twórczości Pawlikowskiej przypadł na lata trzydzieste XX wieku. W "Bibliotece Medyckiej" opublikowała wówczas tekę *Bogurodzica*, zawierającą dziesięć ręcznie kolorowanych linorytów poświęconych polskiemu świętom Maryjnym, otrzymała "zaszczytne wyróżnienie" na dorocznym Salonie "Zachęty" (1934) za *Portret pani Szajnochowej*, nagrodę w Poznaniu za linoryt *Św. Hubert* (1937) oraz brała udział w wielu wystawach organizowanych między innymi we Lwowie, Warszawie, Zakopanem, a także za granicą; między innymi w Lipsku, Rzymie, Florencji i Turynie. Znana i ce-

(ciąg dalszy na str.11)

Wielu Pawlikowskich fascynował też teatr, a Tadeusz (1861-1915), młodszy brat Jana Gwalberta związał z teatrem całe swe życie. Był krytykiem, reżyserem, w latach 1900-1906 dyrektorem Teatru Miejskiego we Lwowie. Przez lata finansował działalność tego teatru, zreformował lwowską scenę i uczynił ją jedną z najświetniejszych w Europie, między innymi dzięki wprowadzeniu nowoczesnego repertuaru naturalistycznego i modernistycznego. Później, w latach 1913-1915 prowadził Teatr Miejski w Krakowie.

Rodzina Pawlikowskich przejawiała swój patriotyzm nie tylko umacniając i tworząc kulturę polską, ale również uczestnicząc czynnie w działaniach niepodległościowych. Medyka była w okresie powstania styczniowego ważnym ośrodkiem, z którego dostarczano za kordon broń i kierowano oddziały powstańcze. Mieczysław był więziony w Ołomuńcu za udział w przygotowaniach do powstania styczniowego i współpracę z Rządem Narodowym. Wspomniany Jan Gwalbert Henryk od 1918 roku służył w wojsku polskim, a w 1939 roku brał udział w wojnie obronnej.

Obecna wystawa, zorganizowana przez Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, poświęcona twórczości Leli z Wolskich Pawlikowskiej - żony Michała Pawlikowskiego, odkrywa kolejną kartę "Księgi Medyckiej". Dzięki żmudnej i owocnej pracy badawczej dr Marty Trojanowskiej, kustosa Muzeum, ta interesująca malarka i niezwykła kobieta, miejmy nadzieję, na trwałe wpisuje się w Panteon Medyki.

Dziękuję wszystkim, którzy przyczynili się do organizacji i popularyzacji wystawy "Dama z Medyki i Londynu. Lela Pawlikowska - 1901-1980" oraz do powstania towarzyszącej wystawie publikacji.

Mariusz J. Olbromski
Dyrektor Muzeum
Narodowego Ziemi Przemyskiej

... Wystawę poświęconą Leli Pawlikowskiej otwarto 15 czerwca b.r. w ramach Festiwalu „GALICJA”.

"Św. Hubert", linoryt barwny na kartonie, zbiory „Domu pod Jedlami”, 1936r.